

Viisi vuotta toimintaa terveeseen väestönkehityksen sekä kodin, perheen ja lasten yhteiskunnan hyväksi

VÄESTÖLIITTO 1941—1946

Kirjoittanut *Armas Nieminen*.

Väestöliiton perustaminen helmikuun 14 päivänä 1941, josta ja jonka esihistoriasta tässä julkaisussa edellä (ss. 77—79) on kerrottu, oli luonnollinen seuraus siitä huolestuneisuudesta, minkä syntyvyyden vähenemisen muodossa ilmenevä kansamme luonnollisen kasvun heikkeneminen jo paljon aikaisemmin oli herättänyt asiantuntijain keskuudessa ja mikä sittemmin oli vallannut laajemmatkin piirit. Epäterveeseen suuntaan kulkeneen väestönkehityksen luonnollisena vastavaikutuksena syntyi täten vapaan kansalaistoiminnan pohjalla järjestö, joka otti tehtäväkseen »levittää tietoa väestön lukumäärän ja laadun merkityksestä niin kansan olemassaololle kuin sen aineelliselle ja henkiselle edistykselle, seurata tässä mielessä Suomen väestön kehitystä sekä pyrkiä valistustyötä tekemällä ja tarpeen vaatimia yhteiskunnallisia uudistuksia edistämällä vaikuttamaan väestön kasvuun ja sen elinehtojen parantamiseen».

Säännöissä täten ilmaistuista Väestöliiton tarkoitusperistä nimenomaan viimeksimainitut ovat järjestön tähänastisen toiminnan aikana vähitellen muodostuneet yhä tärkeämmiksi, sitä mukaa kuin varsinaisesti väestöpoliittista lainsäädäntöä maassamme on vuodesta 1943 lähtien alettu toteuttaa ja kun Väestöliittokin on saanut hoitaakseen eräitä perhelisälain ja kodinperustamislain-

lain toimeenpanoon kiinteästi liittyviä tehtäviä. Täten Väestöliitto yksityisten asianharrastajain aloitteesta syntyneenä ja vaatimattomasta alusta lähteneenä lyhyessä ajassa on muodostunut puoliviralliseksi järjestöksi, joka erottamattomasti liittyy nykyiseen yhteiskuntapolitiikkaamme. Liiton ulospäin suuntautuneesta toiminnasta kuluneena viisivuotiskautena sisältää seuraava katsaus pääpiirteittäisen selostuksen.

I. TOIMINNAN LAAJENEMINEN.

Ennen Väestöliiton viiden vuoden aikana eri aloilla suorittaman työn esittelyä lienee syytä muutamalla sanalla kosketella liiton organisaatiossa tapahtunutta kehitystä, koska tämä osaltaan antaa kuvan toiminnan monipuolistumisesta. Sitäkin ennen huomautettakoon tässä kuitenkin, että liiton johto on koko ajan pysynyt suurin piirtein muuttumattomana. Koko viisivuotiskauden on puheenjohtajana toiminut fil. toht. *V. J. Sukselainen* sekä varapuheenjohtajina fil. toht. *Elsa Enäjärvi-Haavio* ja professori *Aarno Turunen*. Hallitukseen ovat samaten koko tähänastisen toimintakauden kuuluneet, paitsi edellämainittua puheenjohtajistoa, ylilääkäri *Paavo Heiniö*, fil. maist. *Helle Kannila*, kunnallisneuvos *Janne Koivuranta*, fil. maist. *Iisakki Laati*, kouluneuvos *Erik Mandelin*, kansanedustaja *Martta Salmela-Järvinen*, fil. maist. *Elli Saurio* ja lääkintöneuvos *Severi Savonen* sekä sosiaaliministeriön edustajina hallitusneuvos *Niilo A. Mannio* ja tarkastava lääkäri, lääket. toht. *Rakel Jalas*. Liiton hallituksessa ovat sitäpaitsi toimineet 1941—1944 varatuomari *Antti Hackzell*, 1941—1942 agronomi *A. E. Korhonen*, vuodesta 1942 lähtien ministeri *Eemil Luukka* sekä vuodesta 1945 alkaen arkkitehti *Yrjö Laine*. Lisäksi hallitukseen on kuulunut itseoikeutettuna liiton toiminnanjohtaja. Tämä toimi, jota vuoden 1941 kuluessa oli hoitanut fil. maist. *Toivo Nurmi*, täytettiin vakinaisesti vasta vuoden 1943 alussa, jolloin tehtävään kiinnitettiin hovioik. ausk. *Heikki von Hertzen*.

Kun Väestöliitto viisi vuotta sitten aloitti toimintansa, ei sillä muutamaan kuukauteen ollut vielä minkäänlaista omaa toimistoaan. Sen asioita hoidettiin kantajärjestön, Suomalaisuuden Li-

ton, huoneistossa, ja vasta lokakuussa 1941 Väestöliitto sai ensimmäisen oman toimihenkilönsä, neiti *Laura Arvilan*. Liiton valistustoiminnan kehityttyä sitten yhä vilkkaammaksi otettiin toukuussa 1942 liiton palvelukseen sanomalehti-, huolto- ja neuvontatyötä varten toimittaja *Lyyli Rauttamo*, joka sen jälkeenkin jatkuvasti on hoitanut sanomalehtitoimistoa. Seuraavana vuonna toiminnanjohtajan toimen perustaminen merkitsi liiton aktiivisuuden suurta lisääntymistä ja työn laajenemista, ja liiton palvelukseen otettiin lisää suorittavaa työvoimaa. Tutkimustoimintakin pääsi alkuun, vaikkakin sota jatkuvasti vielä vuoden 1944 aikana suuresti rajoitti miehisen työvoiman käyttöä liiton palveluksessa. Viimeksimainitun vuoden alussa perustettiin kuitenkin hankintatoimisto, jonka päälliköksi tuli hovioik. ausk., ekonomi *M. J. Väyrynen* ja toimistosihteeriksi toukokuun alusta 1945 lukien ekonomi *Meeri Murto*, hoitamaan perhelisälain ja sittemmin myös kodinperustamislainlain edellyttämiä tavaranhankintoja. Vuonna 1944 aloitti lisäksi liiton kansanterveystoimisto työnsä lääket. kand. (nyk. lis.) *Leo A. Kaprion* johdolla.

Sodán päätyttyä organisaatio sitten kokonaan uudistettiin. Mm. perustettiin kirjeenvaihdosta ja taloudenhoidosta huolehtivaksi toimistojen keskuselimeksi keskustoimisto, jonka päälliköksi otettiin kamreeri *M. E. Juusela*, sekä muodostettiin entisten toimistojen lisäksi asuntoasiaintoimisto (hovioik. ausk. *Esko Alopaeus* helmikuun loppuun 1946 saakka) ja fil. maist. *Reino Lennon* johdolla toimiva valistusosasto, joka tuli käsittämään sanomalehtitoimiston (e.m. toimittaja Rauttamo) ja tutkimustoimiston (fil. maist. *Armas Nieminen* päällikkönä ja yhteiskuntat. kand. *Anna-Liisa Lehtimäki*). Myöhemmin kiinnitettiin liittoon vielä kotitalousasiainsihteerin toimi, johon kuuluu väestöpolitiikkaan liittyvien maataloudellisten kysymysten hoito ja jota huhtikuun alusta 1945 syyskuun puoliväliin saakka hoiti agronomi *Atte Pakkanen*.

Väestöliiton paikkakunnallisen toiminnan vi-riämistä kerrotaan edempänä.

II. PERHEKUSTANNUSTEN TASOITTAMINEN.

Kansan terveen kasvun heikkeneminen ja suoranainen väestön vähenemisen uhka on ollut havaittavissa lasten lukumäärän supistumisena perheissä. Tähän ilmiöön on eräänä tärkeänä syynä ollut se viime vuosikymmenien yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta kehityksestä, ennen kaikkea luontoistalouden väistymisestä rahatalouden tieltä, johtunut olotila, että perheellisyys ja etenkin lukuisten lasten huoltaminen on entistä suuremmassa määrässä ollut omiaan heikentämään toimeentulomahdollisuuksia ja alentamaan elintasoja. Tällaista ei yksin väestöpoliittisesti turmiollista, vaan yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuudenkin kannalta katsoen nurinkurista kehityssuuntaa vastaan Väestöliitto ryhtyi taistelemaan. Erääksi sen päätavoitteista tuli perhekustannusten tasoittaminen, s.o. sellaisten olojen luominen, että lasten syntyminen perheeseen ei vaikeuttaisi sen toimeentuloa, vaan — mikäli mahdollista — vaikuttaisi päinvastoin. Tähän päämäärään liitto on pyrkinyt toimimalla perhelisäjärjestelmän aikaansaamiseksi ja kehittämiseksi, edistämällä väestöpoliittisesti nykyistä tarkoituksenmukaisemman verotusjärjestelmän luomista ja valvomalla perheellisten etuja palkkauskysymyksissä.

1. Toiminta perhelisäjärjestelmän hyväksi.

Perhekustannusten tasoittamiseksi on ensinnäkin pyrittävä yhteiskunnan toimesta taloudellisesti tukemaan perheitä niiden kasvaessa. Tähän tähtääviä m.m. vuonna 1937 asetetun valtion väestökomitean piirissä virinneitä suunnitelmia Väestöliitto alusta alkaen asettui pontevasti kannattamaan tähdentäen erikoisesti sitä, että perheiden tukemisen ei olisi tapahduttava esim. rahaeikä yksinomaan vuokra-avustuksinkaan, vaan kulloinkin tarkoituksenmukaisin luontoissuorituksin, s.o. antamalla perheille sellaista tavaraa tai toimeenpanemalla niiden hyväksi sellaisia perusparannuksia, jotka pysyväisesti kohottaisivat niiden elintasoja.

Ensimmäisenä ja toisena toimintavuotenaan Väestöliitto sanomalehdistön välityksellä sekä asiantuntijain kesken järjestetyissä neuvottelutilaisuuksissa edellämainittuja näkökohtia korostaen

teki tunnetuksi tätä uudistuskysymystä, jotta asia jälleen esille tullessaan — väestökomitean valtioneuvostolle kevättalvella 1941 tekemä esitys lapsiavustusjärjestelmän perusteista oli nimittäin jäänyt lepäämään — olisi yleisemmin tunnettu ja oikeaksi tunnustettu. Valtion vähäisten taloudellisten mahdollisuuksien vuoksi ja ottaen huomioon sen seikan, että vasta perheiden keskimääräisen lasten lukumäärän ollessa viisi tai sitä suurempi väestön tuntuva jatkuva kasvu on turvattu, Väestöliitto suositteli perhelisäjärjestelmän aloittamista vasta perheistä, joissa on vähintään viisi alaikäistä lasta.

Väestöliitto saikin nähdä pyrkimystensä tuottavan toivottuja tuloksia, sillä perhelisälaki, ensimmäinen varsinainen maassamme säädetty aktiivista väestöpolitiikkaa toteuttava laki, joka annettiin huhtikuun 30 päivänä 1943 ja joka astui voimaan seuraavan heinäkuun alussa, tulikin rakentumaan niille periaatteille, joita Väestöliitto oli puoltanut. Tätä lakia samoin kuin muutakin väestöpoliittista lainsäädäntöä on tarkemmin selostettu muualla tässä julkaisussa.

Perhelisälakiin jääneet epäkohdat aiheuttivat Väestöliiton taholta kuitenkin pian uusia toimenpiteitä. Laissa nimittäin määrättiin perhelisän saannin edellytykseksi, ettei perheen omaisuus tai tulo saanut nousta yli määrätyn, valtioneuvoston vahvistaman rajan. Perhelisää tulivat näin ollen todellisuudessa saamaan vain perheet, jotka elivät toimeentulominimin rajoilla tai sen alapuolella. Mikäli perhehuoltajan onnistui hiemankin nostaa perheensä elintasoa, saattoi heti olla seurauksena, että hän menetti oikeutensa perhelisään. Suurin haitta tästä oli se, että laki näin rankaisi yritteliäimpiä ja vastuuntuntoisimpia vanhempia ja uhkasi riistää suurten perheiden huoltajilta kaiken omatoimisuuden halun. Näiden epäkohtien poistamiseksi Väestöliitto kesäkuussa 1944 pyysi sosiaaliministeriötä ryhtymään toimenpiteisiin tulo- ja omaisuusrajan poistamiseksi perhelisälaista vuoden 1945 alusta lukien.

Sosiaaliministeriö suhtautuikin myötämielellisesti anomukseen ja laati ehdotuksen perhelisälakiin tehtävistä muutoksista. Hallituksen eduskunnalle jättämästä esityksestä tosin puuttui tuloajan poistamista koskeva kohta, mutta tuloksena oli joka tapauksessa

joulukuun 29 päivänä 1944 annettu ja seuraavan vuoden alussa voimaan tullut laki perhelisälain muuttamisesta, johon ei enää lainkaan sisältynyt omaisuusrajaa ja jossa perhelisän suorittaminen ulotettiin koskemaan myös perheitä, joissa on vähintään kolme leskiäidin yksin huoltamaa lasta. Samalla korotettiin, kuten tuonempana esitetään, sekä perhelisän suuruutta että perhelisän suorittamisen edellytyksenä olevaa veroäyrien määrän alirajaa eli siis tulorajaa.

Perhelisälain kehittämiseksi edelleen Väestöliitto kantansa mukaisesti toukokuussa 1945 jätti sosiaaliministeriölle esityksen sellaisen muutoksen aikaansaamiseksi lakiin, että perhelisää vuoden 1946 alusta lukien voitaisiin tulorajan estämättä suorittaa kaikille perheille, jotka muissa suhteissa täyttävät tämän lain vaatimukset, ja että lisä saman vuoden alusta lukien korotettaisiin kaksinkertaiseksi. Tulorajan poistamista koskevaa esitystä ei kuitenkaan vielä kukaan hyväksytty, mutta perhelisän määrään nähden tulos oli Väestöliiton ehdotuksen mukainen. Samalla hyväksyttiin muutos, jonka mukaan perhelisä annetaan jo neljännessä alaikäisestä lapsesta alkaen.

2. Liiton osuus perhelisälain toimeenpanossa.

Väestöliiton myötävaikutus perhelisäjärjestelmän toteuttamisessa ei kuitenkaan rajoittunut ainoastaan lain aikaansaamiseen. Liitolla tuli näet itse lain käytännöllisessä toimeenpanossa olemaan tärkeitä tehtäviä, joiden suorittamista varten valtiovalta ei katsonut tarkoituksenmukaiseksi perustaa mitään erityistä elintä, koska ne soveltuivat paremmin vapaan, yhteistoiminnassa viranomaisten kanssa joustavasti toimivan kansalaisjärjestön hoidettavaksi. Samaan tapaan kuin Maatalousseurojen Keskusliitto maatalouspolitiikan alalla on toiminut maatalousministeriön kanssa yhteistoiminnassa ja sen alaisena, sai nyt väestöpolitiikassa Väestöliitto tehtäväkseen kiinteässä yhteistoiminnassa sosiaaliministeriön kanssa ryhtyä johtamaan perhelisälain käytännöllistä toimeenpanoa ja luomaan tarpeellista organisaatiota, jonka tehtäväksi tulisi kaikin tavoin avustaa huoltolautakuntia lain toimeenpanossa. Tässä oli tuleva käytäntöön Väestöliiton voimakkaasti tähdentämä johto-

ajatus, että perhelisävaroja ei ole pantava perheen juokseviin kulumenoihin, vaan perusparannuksiin ja sellaisiin perushankintoihin, jotka pysyvällä tavalla kohottavat monilapsisten perheiden elintasoa. Tässä hengessä liitto ryhtyi lain menestyksellisen täytäntöönpanon edellyttämän valistustoiminnan johtoon ja julkaisi vuonna 1943 »Perhelisälain toimeenpano» nimisen ohjekirjasen, jossa yksityiskohtaisesti selostettiin lain aatteellista taustaa, sen luonnetta ja pyrkimyksiä sekä etenkin perhelisälain erilaisia luontoissuoritusmuotoja. Tätä kirjasta jaettiin maan kaikille huoltolautakunnille, terveystoimistoille, kunnallisille kodinhoitajattarille sekä kotitalous- ja maatalousneuvojille. Sen täydennykseksi Väestöliitto myöhemmin on julkaissut ohjekirjaset »Perhelisän suorittaminen vuonna 1944» ja »Vuoden 1945 perhelisätarvikkeita».

Väestöliiton täten saamaa uutta laajaa toimintamuotoa varten liittoon perustettu hankintatoimisto ryhtyi suorittamaan liiton toimesta asiantuntijain avustuksella monilapsisia perheitä varten kehitettyjen sarjavuoteiden ja vuodevaatteiden, maalaisoloihin soveltuvien huonekalujen, myöskin järkipäristä ruoanvalmistusta, ruoantähteiden talteenottoa ja kodin terveydenhoitoa edistävien astiastojen y.m. taloustarvikkeiden suurhankintoja suoraan tehtailta sekä välittämään näitä tarvikkeita huoltolautakunnille. Täten perhelisävaroilla voitiin ryhtyä hankkimaan koteihin mahdollisimman tarkoituksenmukaista tavaraa alimpiin mahdollisiin hintoihin ja monesti lisäksi tavaraa, jota ei vapaassa kaupassa ollut saatavissakaan. Tässä hankinta- ja välitystoiminnassa on ollut periaatteellisesti merkittävää, että tarvikkeiden suunnittelussa on annettu ratkaiseva sija suurten perheiden, s.o. kuluttajien tarpeille ja eduille, eivätkä kaupalliset näkökohdat ole päässeet asiassa vaikuttamaan.

Kun Väestöliitolle saapuneista tiedonannoista ja kirjeistä ilmeni, että vaikea vaatetustilanne oli suurten perheiden suurimpia pulmia, liitto toukokuussa 1944 jätti kansanhuoltoministeriölle anomuksen, jossa se m.m. pyysi oikeutta valmistuttaa 30.000 lasten suoja-pukua jaettaviksi perhelisän luontoissuorituksina. Anomukseen suostuttiin, ja marras—jouluukuussa puvut olivat valmiit huoltolautakunnille toimitettaviksi. Niitä oli neljää eri kokoa, kaikki

kouluikäisille lapsille tarkoitettuja. Pukuja ei tosin riittänyt enempää kuin yksi kutakin perhelisään oikeutettua perhettä kohden, mutta ottaen huomioon vaikean raaka-aine- ja työvoimatilanteen tulokseen voitiin kuitenkin olla tyytyväisiä. Asiasta julkaistiin ohjelehtinen »Lasten suojapukujen hankinta perhelisävaroilla 1944». Myöskin syksyllä 1945 Väestöliitto kansanhuoltoministeriön luvalla saattoi helpottaa lastenvaate-tilannetta valmistuttamalla ja jakamalla perhelisäperheille 20.000 kpl. lasten suojapukuja ja samoin 20.000 kpl. lasten alusvaateker- toja sekä 5.000 paria sukkiä.

Vuoden 1945 loppuun mennessä Väestöliiton hankintatoimisto on välittänyt tarvikkeita perhelisäperheille kaikkiaan seuraavat määrät:

Nukkumatti-vuoteita	9.940 kpl.
patjapusseja	8.100 »
patjoja	800 »
lasten sänkyjä	1.620 »
vuodesohvia	290 »
pirtin pöytiä	1.080 »
pirtin penkkejä	1.480 »
jakkarointa	1.700 »
Maija-astiakaappeja	2.900 »
kodin astiastoja	3.470 »
lasten suojapukuja	52.000 »
lasten alusvaateker- rastoja	22.000 »
sukkiä	5.100 paria.

Koska Väestöliitto alun alkaen oli ollut selvillä siitä, että 50 miljoonan markan vuotuinen määräraha perhelisälain toimeenpanoon oli riittämätön, liitto teki jo huhtikuussa 1943 sosiaalimi- nisteriölle esityksen, että perhelisät vuonna 1944 korotettaisiin kaksinkertaisiksi, koska vain täten viljelyshuolto, joka oli havaittu tehokkaimmaksi perhelisän luontoissuoritusmuodoksi erityisesti elintarvikepulan aikana, voitaisiin järjestää todella tehokkaaksi, niin että sen avulla saataisiin maaseudun vähävaraiset monilapsi- set perheet kohtalaiselle elintarvikeomavaraisuuden asteelle. Esi- tys ei kuitenkaan johtanut tulokseen.

Jo perhelisälain ensimmäisenä toimeenpanovuonna oli käynyt ilmeiseksi, että perhelisäperheissä taloudellisten tukemistoimenpiteiden ohella välttämättä tarvittaisiin myös tehokasta neuvontaa ja määrätietoista valistustoimintaa m.m. kotitalouden sekä lasten- ja terveydenhoidon alalla. Kun useimmat suuret perheet kuuluvat kansamme vähävaraiseen osaan, jonka tulot eivät riitä lehtien tilaamiseen, ne saattavat menesti jäädä tietämättömiksi niistä uudistuksistakin, joita heidän hyväkseen on tehty ja jotka sen vuoksi usein jäävät täyttää tehoaan vaille. Koska kuitenkin henkilökohtainen neuvonta ei voinut tulla kysymykseen, Väestöliitto ryhtyi keväällä 1944 julkaisemaan perhelisäperheitä varten neuvonta- ja valistuslehteä, jonka nimeksi tuli »Meidän Perhe». Se on ilmestynyt vuonna 1944 neljänä ja vuonna 1945 kuutena 20-sivuisena kuvitettuna numerona, ja painosmäärä on ollut 35.000—36.000 kappaletta. Lehteä on jaettu ilmaiseksi kaikille perhelisää saaville perheille, joista Väestöliitolla on täydellinen luettelo, sekä niille huoltolautakuntien y.m. toimihenkilöille, jotka joutuvat perhelisälakia käytännössä toteuttamaan. Lehden päätoimittajana on ollut liiton toiminnanjohtaja *Heikki v. Hertzen* sekä toimitussihteerinä vuonna 1944 sairaanhoitajatar *Irja Vuorikoski* ja vuonna 1945 toimittaja *Lyyli Rauttamo*.

»Meidän Perheen» välityksellä Väestöliitto on levittänyt tarkeitä tietoja esim. perhelisä- ja äitiysavustuslainsäädännöstä sekä maaseudun asunto-olojen parantamiseen tarkoitettujen varojen saantiehdoista, tiedoittanut perhelisäperheille, mitä toimenpiteitä heidän hyväkseen on kulloinkin aikaansaatava, mitä tarvikkeita Väestöliitto pystyy heille toimittamaan j.n.e. Samalla lehti on sisältänyt runsaasti käytännöllistä neuvontaa ja opastusta kotitalouden, kodin- ja lastenhoidon, kodin terveydenhoidon, ruoanlaiton, säilönän y.m. alalta. Lukijoilla puolestaan on ollut tilaisuus esittää Väestöliitolle omia toivomuksiaan ja kokemuksiaan. Näin Väestöliiton ja perhelisäperheiden kesken on vallinnut kiinteä vuorovaikutus.

Saadakseen riittäviä kokemuksia siitä, miten perhelisävarat voitaisiin tarkoituksenmukaisesti käyttää niin, että suurten perheiden asema saataisiin niiden avulla pysyväisesti paranemaan, mihin suuntaan perhelisälakia olisi kehitettävä sekä millaisia tuloksia sen avulla voidaan saada aikaan, jos sen toimeenpano on tar-

peeksi hyvin suunniteltu ja toteutettu, Väestöliitto ryhtyi valmistelemaan erityistä koekuntatoimintaa. Koska valtiolta ei kuitenkaan liiennyt varoja tähän tarkoitukseen, liiton on toistaiseksi täytynyt tyytyä vain yhteen koekuntaan, Kainuussa sijaitsevaan Ristijärveen. Siellä liiton palkkaama agronomi on huhtikuusta 1945 alkaen kesän aikana hankkinut tarkan selvityksen perhelisäperheistä sekä niiden taloudellisista, terveydellisistä, asunto-, viljelys- y.m. oloista. Täten kerätyn aineiston avulla laaditaan kullekin perheelle yksityiskohtainen viljelys- ja perhelisän käyttösunnitelma, missä saadut kokemukset on otettu mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla huomioon. Täten toivotaan voitavan tulevaisuudessa kehittää mallikoteja ja malliviljelmiä, joista kertyneitä kokemuksia sitten käytetään koko maan perhelisäperheiden hyväksi.

Tutustuakseen yksityiskohtaisesti perhelisälain toimeenpanoon ja ylläpitääkseen välitöntä, henkilökohtaista kosketusta perhelisäperheisiin Väestöliitto kesällä 1945 järjesti kahdeksaan maan eri puolilla sijaitsevaan kuntaan (Ristijärvi, Vieremä, Iisalmen mlk., Lapinlahti, Tuusniemi, Muuruvesi, Nilsinä ja Perniö) neuvottelu- ja keskustelutilaisuuksia, joihin kutsuttiin paikkakunnan perhelisäperheiden isät ja äidit sekä kuntien johtohenkilöt, opettajia y.m. Näissä tilaisuuksissa, joihin liiton toimesta oli järjestetty ohjelmaa ja tarjoilua, virisi vilkkaita keskusteluja, jotka monipuolisesti valaisivatkin perheiden taloudellisia ja sosiaalisia oloja sekä perhelisälain toimeenpanoon liittyviä kysymyksiä. Samantapaisia, mutta suppeampia, vain kuntien johtohenkilöille tarkoitettuja neuvottelutilaisuuksia pantiin toimeen Vesilahdella, Kangasalla, Sahalahdessa, Kuhmalahdella ja Eräjärvellä. Tämän lisäksi erityiset tutkijat hankkivat samana kesänä neljässä Kuopion läänin kunnassa (ks. s. 114) edempänä puheeksi tulevan maaltapakotutkimuksen yhteydessä sekä lisäksi Perniössä kustakin perhelisäperheestä tarkan selvityksen.

3. Verotuksen uudistaminen.

Pyrittäessä perhekustannusten tasoittamiseen oli kiinnitettävä suurta huomiota verotukseen, sillä n.s. »lapsivähennyksethän» ovat

verotusjärjestelmässämme olleet niin vähäisiä, että ne eivät mitenkään ole voineet taata sitä jo oikeudenmukaisuudenkin vaatimaa asiaintilaa, että verotus kohdistuisi suhteellisesti yhtä raskaana perheittämiin ja vähälapsisiin kuin suuriinkin perheisiin. Verotus uudistus otettiin sen vuoksi jo alussa Väestöliiton ohjelman keskeisimpien kysymysten joukkoon, ja liiton puheenjohtaja, verotuskysymyksiin erityisesti perehtynyt fil.toht. V. J. Sukselainen teki julkisuudessakin tunnetuksi ajatusta, että välittömässä verotuksessa olisi verotettava kulutusyksikköä kohden saatua tuloa, s.o. asetettava veron suuruus riippuvaksi myöskin perheen pään huoltovelvollisuuden laajuudesta, ja että kulutusverotus taas olisi pyrittävä kohdistamaan sellaisiin tavaroihin, joiden verottaminen ei rasita perheellisiä sen raskaammin kuin perheittämiäkään.

Vuoden 1942 alkupuolella liitto sitten anoi valtiovarainministeriöltä, että valtioneuvos J. K. Paasikiven johdolla toimivalle verokomitealle annettaisiin tehtäväksi perusteellisesti syventyä perheellisten verotusta koskeviin kysymyksiin. Näin tapahtuikin, ja asian käsittelyn eri vaiheissa liiton taholta kiinnitettiin ensin komitean ja sitten valtioneuvoston huomiota verotus uudistuksen väestöpoliittisiin näkökohtiin. Hallituksen tulo- ja omaisuusverolakiehdotuksen jouduttua lokakuussa 1943 eduskunnan käsiteltäväksi liitto vielä jätti suuren valiokunnan asianomaiselle jaostollekin laajan kirjelmän, jossa jaoston huomiota kiinnitettiin sekä hallituksen esityksen että etenkin valtiovarainvaliokunnan mietinnön heikkouksiin ja samalla esitettiin väestöpoliittisen verotuspolitiikan johtavat periaatteet. Varsinkin tähdennettiin sitä, että hallituksen esitys suosi yksiläpisi järjestelmää, vaikka väestöpoliittiselta kannalta katsoen olisi vasta sellaisen veronmaksajan, jolla on kolme tai neljä lasta, saatava ratkaisevia helpotuksia verotuksessa, ja että aviopuolisoiden yhdessä verottaminen itse asiassa merkitsee — vero kun on progressiivinen — lisäveron asettamista avioliitosta. Myöskin julkisessa sanassa liitto koetti myötävaikuttaa verotus uudistuksen mahdollisimman myönteiseksi toteuttamiseksi. Lie neekin luettava ainakin osittain Väestöliiton ponnistusten ansioksi, että vuoden 1943 tulo- ja omaisuusverolaki lopulta sai huomattavasti edullisemmän sisällön, kuin miltä ensin näytti.

Koska hinta- ja palkkatason nousu vähitellen kuitenkin on riistänyt huomattavan osan niistä oikeuksista, mitä perheelliset vuoden 1943 tulo- ja omaisuusverolailla saavuttivat, Väestöliitto syyskuussa 1945 teki valtiovarainministeriölle esityksen, jossa osoitettiin, että inflaatioketjitys on merkinnyt perhehuoltajille paljon suurempaa verorasituksen lisääntymistä kuin lapsettomille. Tällä perusteella liitto yhtyi eduskunnan kesällä lausumaan toivomukseen kunnallisverotuksen perus- ja lapsivähennysten korottamisesta nykyisiä olosuhteita vastaaviksi sekä ehdotti tulo- ja omaisuusverolain muuttamista siten, että perheen suuruus tulisi vuoden 1945 tuloista verotettaessa huomioon otetuksi sillä tavalla, kuin vuonna 1934 tulo- ja omaisuusverolakia säädettäessä oli tarkoitus.

Muutenkin Väestöliitto on koettanut suojella suuria perheitä epäoikeudenmukaisilta verotuksen luontoisilta rasituksilta. Tässä mainittakoon eräs tällainen asia, vaikka se ei kuulukaan verotuksen piiriin. Syyskuussa 1943 liitto nimittäin kiinnitti kansanhuoltoministeriön huomiota siihen, että lapsirikkaiden perheiden kannettavaksi maalla tosiasiallisesti oli pantu eräänlainen »maitovero» siinä muodossa, ettei maidontuottajille suoritettavia tukipalkkioita maksettu sellaisesta maidosta, joka ostettiin suoraan tilalta. Tämän vuoksi monet maalla asuvat suuret perheet, joilla ei ollut omaa lehmää, joutuivat maksamaan maidostaan 70 penniä enemmän litralta kuin muut, ja täten menetti esim. viiden lapsen perhe vuodessa 900 markkaa, kun perhelisä saman suuruiselle perheelle oli vain 800 markkaa. Väestöliiton esitys tuottikin nopean tuloksen, sillä valtioneuvosto päätti lokakuussa 1943 muuttaa aikaisempaa päätöstään siten, että myöskin suoraan viljelmältä kuluttajalle myytävästä maidosta siitä lähtien oli suoritettava hinnan vakauttamispalkkiota.

4. Palkkauskysymykset.

Vaikka Väestöliitto onkin asettanut sille kannalle, että yleinen perhepalkkajärjestelmä, jonka vallitessa palkan suuruus olisi riippuvainen huoltovelvollisuuden määrästä, ei nykyisen talousjärjestelmän vallitessa ole osoittautunut mahdolliseksi toteuttaa, on liitto kuitenkin koettanut valvoa, että perheiden etuja ei palkkakysy-

myksiä järjestettäessä ainakaan entisestään vähennettäisi. Niinpä esim. vuoden 1942 lopulla, jolloin valtion viran ja toimen haltijain palkkauksen uudistaminen tuli eduskunnassa esille, Väestöliitto ehdotti asiaa käsittelevälle valtiovarainvaliokunnan jaostolle, että virkamiesten n.s. perhelisiäkin, eikä vain palkkoja, korotettaisiin 50 % ainakin silloin, kun lapsia on enemmän kuin kaksi, ja että säilytettäisiin perheellisten ja perheettömäin kansakoulunopettajain palkkauksessa vallinnut ero. Jälkimmäinen toivomus toteutuikin, mutta perhelisien korotuksen osalta Väestöliiton esitys ei johtanut tulokseen, ja saman kohtalon sai osakseen vastaavanlainen ehdotus myöskin elokuussa 1945, jolloin inflaation aiheuttama virkamiesten palkankorotuskysymys jälleen tuli ratkaisuvaiheeseensa.

Tässä yhteydessä mainittakoon, että Väestöliiton piirissä on palkkauskysymyksiä pohdittaessa myöskin tutkittu, miten meillä mahdollisesti voitaisiin ajatella toteutettavaksi sittemmin liiton toiminnanjohtajaksi tulleen *Heikki v. Hertzenin* vuonna 1942 julkisuudessa esittämä suunnitelma perhesäästöjärjestelmän ottamisesta käytäntöön. Tämän perhekustannusten tasoittamiseen tähtäävän järjestelmän vallitessa perheettömät ja pieniperheiset joutuisivat palkanpidätyksen muodossa tai muulla tavalla tekemään säästöjä, jotka perheen perustamisen yhteydessä ja perheen kasvaessa aste asteelta palaisivat heidän käyttöönsä. Kysymys tästä uudistuksesta on kuitenkin muiden ajankohtaisempien asiain takia toistaiseksi jäänyt lepäämään.

III. NUORTEN KODINPERUSTAMISMAHDOLLISUUKSIEN HELPOTTAMINEN.

Paisi lasten huoltamisen alentavaa vaikutusta perheen elintäsoon ja siitä seurauksena olevaa pyrkimystä välttää liian monen lapsen syntymistä, on väestönkehitykseen vaikuttanut epäedullisesti myöskin se seikka, että on vaikeaa perustaa koti tarpeeksi nuorella iällä, sillä nuorten aloittamissa avioliitoissahan lasten lukumäärä yleensä muodostuu suuremmaksi kuin vanhempina solmituissa. Koska nuorten kodinperustamisvaikeudet johtuvat ensi sijassa pitkästä ammattiinvalmistumisajasta ja yleensäkin taloudellisten edellytysten puuttumisesta, on kehityksen ohjaamiseksi tässä suhteessa ter-

veemmille raiteille väestöpolitiikassa turvauduttu k o d i n p e r u s t a m i s l a i n a j ä r j e s t e l m ä ä n. Meillä tämä kysymys oli väestökomiteassa tullut esille, ja lukuisat Väestöliitolle jo sen toiminnan alkuaikoina eri puolilta maata saapuneet avioliittolainojen käytännönottoa koskevat tiedustelut osoittivat, että kysymys oli tullut ajankohtaiseksi kansan laajoille piireillekin. Käsitteensä tämän suuren uudistuksen toteuttamisesta Väestöliittokin sitten esitti vuonna 1943 sosiaaliministeriölle antamassaan lausunnossa, jota ministeriö oli pyytänyt väestökomitean tekemän kodinperustamislainajärjestelmän aikaansaamista tarkoittavan helmikuussa 1943 valmistuneen mietintönsä johdosta. Hallituksen eduskunnalle asiasta jättämä lakiehdotus samoinkuin sitten marraskuun 24 päivänä 1944 annettu, seuraavan vuoden alussa voimaan tullut laki asevelvollisille sotatilanaikaisen palveluksen perusteella myönnettävistä kodinperustamislainoista sisälsikin eräissä suhteissa, m.m. lainojen enimmäismäärän, laina-ajan sekä lainojen takaisinmaksun ja kuoletuksen suhteen Väestöliiton lausunnon mukaisia komitean mietintöön tehtyjä muutoksia.

Asevelvollisia koskevan kodinperustamislainain toimeenpanoasetuksessa myönnettiin Väestöliitolle virallinen asema, sillä myöskin liitto sai oikeuden asettaa edustajan k o d i n p e r u s t a m i s l a i n a t o i m i k u n t a a n, joka sosiaaliministeriössä käsittelee lainanhakuanomukset ja ne ratkaisee. Liittoa on toimikunnassa edustanut toiminnanjohtaja. Mutta toisessakin suhteessa Väestöliitto joutui kiinteästi osallistumaan kodinperustamislainain toteuttamiseen. Lain toimeenpanoa suunniteltaessa kävi nimittäin pian ilmeiseksi, että yhtä tärkeätä kuin varojen hankkiminen nuorille kodinperustajille, oli huolenpito siitä, että lainansaajilla olisi mahdollisuus hankkia tarkoituksenmukaista ja kunnollista tavaraa. Tähän tähtäävien valmistelujen suorittaminen jäi Väestöliiton huoleksi. Yhteistoiminnassa kotitalousalan asiantuntijain kanssa laadittiin täydelliset luettelot niistä tavaroista, joita tarvittaisiin lainojen katteeksi, ja pyrkimyksenä tuli olemaan saada teollisuuslaitokset tuottamaan juuri näitä kipeimmin kaivattuja tarvikkeita.

Erityistä huomiota kiinnitettiin tällöin huonekalujen valmistukseen, jossa on ollut havaittavissa suurta epätasaisuutta ja suun-

nitelmällisuuden puutetta. Jotta kodinperustajille voitaisiin hankkia mahdollisimman suuret laatuvaatimukset täytettäviä, tarkoituksemukaisia ja kestäviä, mutta kuitenkin suhteellisen halpoja huonekaluja, jotka sopisivat myös pieniin asuntoihin ja maaseudun oloihin, toimeenpantiin talvella 1945 huonekalutehtaiden välillä kilpailu. Siihen osallistui kaikkiaan 35 tehdasta.

Koska sodan aikana avioliiton solmineiden miesten välittömästi armeijan kotiuttamisen jälkeen suurissa vaikeuksissa oli ryhdyttävä perustamaan kotejaan, oli huonekalujen tarpeen tyydyttäminen kuitenkin hyvin kiireellistä. Sen vuoksi hankittiin valmistajilta tarjoukset niistä huonekaluista, joita heillä oli valmiina varastossa tai jotka valmistuisivat vuoden 1945 alkukuukausien aikana. 25 huonekalutehdasta lähettikin pikahankintatarjoukset, ja näiden perusteella Väestöliitto keväällä 1945 toimitti kodinperustamislainojen saajien avuksi opaskirjassen »**N u o r e n p a r i n k o t i**», joka paitsi lyhyttä kodinperustamisopasta sisälsi kuvitetun luettelon sellaisista saatavissa olevista huonekaluista, joita voitiin suositella. Huonekaluja välittivät Väestöliiton lisäksi eräät huonekaluliikkeet. Kodinperustamisopasta, jonka painosmäärä oli 11.500 kappaletta, jaettiin lainansaajille ilmaiseksi ja myöskin myytiin kirjakauppojen välityksellä.

Edellämainitun huonekalukilpailun tulosten esittely oli keskeisimpänä asiana Väestöliiton toukokuun 12—21 päivinä 1945 Messuhalliin järjestämässä laajassa **k o d i n p e r u s t a m i s n ä y t t e l y s s ä**, jonka yhteydessä oli myös kaupalliset messut Suomen Messujen järjestäminä. Näyttelyssä pyrittiin antamaan kuva siitä, mitä suomalainen yhteiskunta tähän mennessä on tehnyt luodakseen kansalaisilleen mahdollisuudet oman kodin perustamiseen ja mitä se on tehnyt näiden kotien toimeentulon helpottamiseksi ja turvaamiseksi. Paitsi kilpailuesineitä näyttelyssä esiteltiin havainnollisella tavalla Suomen väestön kehityksen tosiasioita ja väestöpoliittista lainsäädäntöä sekä annettiin yleisölle monipuolisia tietoja kodinperustamismahdollisuuksista ja moninaisista kotia, kodinhoitoa, kotitaloutta, äitiys- ja lastenhuoltoa, lasten kasvatusta j.n.e. koskevista kysymyksistä. Väestöliiton ohella eri näyttelyosastojen pystyttämiseen osallistuivat sosiaaliministeriö ja kansanhuoltoministeriö sekä erinäiset järjestöt. Kodinperustamis-

näyttelyssä kävi 10 päivän aikana noin 60.000 henkeä. Ruotsin väestökomitean edustajina olivat näyttelyä seuraamassa fil. lis., rouva *Brita Åkerman-Johansson* ja fil. toht. *Gustaf Cederwall* sekä Svenska Slöjdföreningin edustajana arkkitehti *Åke Huldt*.

Vuoden 1945 aikana Väestöliiton hankintatoimisto on välittänyt suuria määriä erilaista nuorissa kodeissa tarvittavaa tavaraa kodinperustajille. Niinpä yksin eräästä helsinkiläisestä liikkeestä on täten tarvikkeita toimitettu noin 2 miljoonan markan arvosta. Tällainen toiminta tulee lähiaikoina vielä entisestäänkin laajenemaan, sillä syksyllä 1945 Väestöliitto sai kansanhuolto-ministeriöltä etuoikeuden ostaa panttihuutokaupoista kodinperustajille välttämättömiä tarvikkeita heille toimitettavaksi: liinavaatteita, ruokailuastioita ja -välineitä, kodin sisustustarvikkeita ja käyttöesineitä.

IV. ASUNTO- JA ASUTUSKYSYMYKS.

Erityisen suurena epäkohtana väestöpoliittisessa mielessä ovat olleet sota-aikana vielä entisestäänkin lisääntyneet vaikeudet saada kohtuulliset vaatimukset täyttyviä asuntoja. Tämän vuoksi Väestöliitossa on jatkuvasti valmisteltu tulevaisuuden väestöpoliittista rakennusohjelmaa, vaikkakin poikkeukselliset olot eivät ole suoneet minkäänlaisia mahdollisuuksia toteuttaa nykyoloissa tällaisia suunnitelmia. Mutta toisaalta sodan luomat olosuhteet ovat tehneet tarpeelliseksi liiton puuttumisen asuntoasioihin monien ajankohtaisten, erityisesti perheellisiä koskevien epäkohtien poistamiseksi. Niinpä Väestöliitto, kun perheiden vallitsevan asuntopulan johdosta oli vaikeata saada itselleen asuntoa, kääntyi kesäkuussa 1942 sosiaaliministeriön puoleen ja ehdotti, että pantaisiin toimeen pakollinen asunnonvälitys. Tämän toteuttaminen aloitettiin syyskuussa samana vuonna.

Pakollisen asunnonvälityksen voimaantulo aiheutti sen, että saatiin numerotietoja asuntojen kysynnästä ja että voitiin saada kuva asuntovajauksen mittasuhteista. Näin sodanjälkeinen asunnonrakennustoiminta tuli entistäkin ajankohtaisemmaksi, ja eri tahoilla alettiin kaivata erityistä väestöpoliittista rakennusohjelmaa, jossa koetettaisiin välttää niitä vir-

heitä, mitä aikaisempina rakennuskausina on väestöpoliittisessa mielessä tehty. Liitto asetti fil.toht. V. J. Sukselaisen johdolla asiaa valmistelemaan komitean, jonka mietintö suurten kaupunkien perheasuntokysymyksestä valmistui keväällä 1943. Tätä mietintöä muokattiin perusteellisesti useaan otteeseen kaupunkien asuntokysymyksen tuntijain (m.m. prof. Otto-I. Meurmanin), rakennusalan ammattimiesten, useiden kaupunginjohtajain ja monien järjestöjen, kuten SAK:n, Suomen Kaupunkiliiton ja Suomen Työnantajain Keskusliiton asiantuntemusta hyväksi käyttäen.

Asuntojen säännöstelyn aiheuttamissa vaikeuksissa perheet ovat useasti kääntyneet Väestöliiton puoleen. Erityisesti Helsingissä liitto onkin valvonut, ettei perheiden etuja asunnonvälityksessä syrjäytettäisi, ja on koettanut tässä mielessä vaikuttaa huoneenvuokralautakuntiin. Huoneistojen vaihdossa on perheiden oikeuksia voimakkaasti valvottu ja saatukin ne isännöitsijät, joiden suhtautuminen perheisiin on ollut torjuvaa, perääntymään. Tapauksia, joissa Väestöliiton on ollut puututtava asioihin, on kuitenkin ollut suhteellisen vähän.

Asutopulan kehittyessä etenkin asutuskeskuksissa yhä huutavammasi Väestöliitto on kiinteästi seurannut valtiovallan suhtautumista tähän ilmiöön, m.m. sen valtioneuvoston työtä, joka asetettiin tammikuussa 1945 tutkimaan asutuskeskuksiin, etupäässä Helsinkiin, suuntautuvan muuttoliikkeen rajoittamista sekä tekemään asiasta ehdotusta. Kun tämän komitean jo helmikuun alussa valmistuneen mietinnön johdosta ei kuitenkaan ole ryhdytty mihinkään toimenpiteisiin, liitto marraskuussa 1945 jätti valtioneuvostolle kirjelmän, jossa erityisesti kiinnitettiin huomiota siihen, että asutuskeskuksiin suuntautuva muuttoliike on huolimatta sitä rajoittavien määräysten entistä ankarammasta soveltamisesta jatkunut vähentymättömällä voimalla. Asuntojen tuotanto on kuitenkin samanaikaisesti huomattavasti vähentynyt ja viime aikoina käytännöllisesti katsoen kokonaan pysähtynytkin, mikä tosiasiaassa lähitulevaisuudessa tulee aiheuttamaan tilanteen muodostumisen kestävämmäksi. Tämän perusteella Väestöliitto esitti, että valtioneuvosto ryhtyisi kiireellisiin toimenpiteisiin asutuskeskuksiin tapahtuvan muuttoliikkeen tehokkaaksi rajoittamiseksi ja samalla myös

alkaisi laatia ja mahdollisimman pian toteuttaa suunnitelmaa sopivien virastojen, opetuslaitosten ja muiden vastaavien valtion elinten sijoittamiseksi pääkaupungin ulkopuolelle.

Kesällä 1945 Väestöliiton toimesta suoritettiin laajalle ulottuvia tutkimuksia asuntokysymyksestä. Liiton toiminnanjohtaja ja asuntoasiaintoimiston päällikkö tutustuivat silloin eri puolilla Suomea asuntotuotantoon ja asemakaavasuunnitelmiin keräten matkoillaan myöskin laajan valokuva-aineiston. Erityisesti maaseudun suurten perheiden asunto-oloista saatiin monenlaisia tietoja edellä perhelisälain toimeenpanon yhteydessä selostetuissa neuvottelutilaisuuksissa. Erittäin arvokasta aineistoa saatiin siten, että käytännöllisesti katsoen kaikkien Väestöliiton koekunnan, Ristijärven, perhelisäperheiden asunnot valokuvattiin. Lisäksi liiton puheenjohtaja ja toiminnanjohtaja tekivät matkan Ruotsiin tutustuen siellä kaikkein uusimpaan asuntotuotantoon sekä sikäläisten vuokralaisjärjestöjen toimintaan.

Huomion kiinnittäminen virastojen, teollisuuslaitosten y.m. sijaintiin ei tapahtunut vasta edellämäin mainitun asutuskeskuksiin suuntautuvaa muuttoliikettä koskevan valtioneuvostolle tehdyn esityksen yhteydessä, sillä *a s u t u s k y s y k s e n* merkitystä väestöoloille on Väestöliiton taholta jatkuvasti korostettu. Erityisesti rintamamiesten ja siirtoväen maanhankintalain sekä sen toimeenpanoasetuksen valmistelutöihin vuonna 1945 liitto kiinteästi osallistui tähdentäen suuriperheisten etujen huomioonottamista. Tuloksena olikin, kuten tässä julkaisussa asutuslainsäädäntöä selostettaessa on esitetty, että väestöpoliittiset näkökohdat pääsivät uudistusta toteutettaessa monella tavalla vaikuttamaan.

V. TOIMINTA ÄITIEN JA PERHEENEMÄNTIEN HYVÄKSI.

I. Äitienviikon vietto.

Väestöliiton ensimmäisiä toimenpiteitä oli — äitiyden ja äidin kutsumuksen merkityksen tähdentämiseksi niin yksityisille kuin kansakunnalle kokonaisuudessaankin — äitienviikon vieton saataminen entistä yleisemmäksi ja ikäänkuin laajemmalle ja reaalisemmalle pohjalle kohdistamalla äideille osoitettu huomio eri vuosina johonkin määrättyyn äitien ryhmään, kuten suurten per-

heidän tai sankarivainajain äiteihin ja heidän leskiinsä taikka siirtoväen äiteihin tai nuoriin äiteihin. Tässä mielessä julkaistiin äitienpäiväksi 1941 sanomalehdissä julkilausuma, jonka oli paitsi Väestöliittoa allekirjoittanut 10 muuta järjestöä. Lisäksi on jatkuvasti harjoitettu äitienpäivän vieton hyväksi valistustyötä sanomalehdistössä. Samassa tarkoituksessa on niinkään joka kevät julkaistu noin 8.000—9.000 kappaleen painoksena ohjelmavihkonen »Toukokuun toinen sunnuntai», joka on sisältänyt äitienpäiväjuhliin sopivaa ohjelmistoa, kuten puheita, runoja ja näytelmäkappaleita ja jota joka kevät on ilmaiseksi joettu maan kaikille suomenkielisille kansakouluille.

Äitienpäivän kohokohdaksi on viitenä viime vuonna muodostunut Väestöliiton Kansallisteatteriin järjestämä juhla, jossa on ollut saapuvilla tasavallan presidentti, hallituksen jäseniä sekä edustava joukko muita kutsuvieraita, m.m. eräinä vuosina suurten perheiden sekä sankarivainajain äitejä. Juhlien arvokasta ohjelmaa ovat kaikki radionsa ääressä saattaneet seurata. Täten on saatu aikaan, että koko kansa entistä runsaslukuisempana ja ensi kerran myös maan viralliset piirit (juhlassa on aina esitetty m.m. hallituksen tervehdys äideille) ovat osoittaneet kunnioitustaan ja huomaavaisuuttaan äidille ja hänen mukanaan kodille, yhteiskunnan sydämelle.

2. Äitien auttaminen ajankohtaisissa vaikeuksissa.

Sota-aika on erityisen selvästi painanut leimansa siihen moninaiseen toimintaan, jota Väestöliitto on suorittanut pyrkiesään helpottamaan poikkeuksellisen ajan äideille aiheuttamia rasituksia ja vaikeuksia. Seuraavassa mainitaan muutamia tällaisia toimenpiteitä.

Helmikuussa 1942 Väestöliitto kiinnitti kansanhuoltoministeriön huomiota siihen nurinkuriseen asiintilaan, että suurten perheiden äidit, joilla ei ole varaa pitää apulaista eikä teettää raskaimpia tilapäistöitäkään vieraalla työvoimalla, vaan joiden on henkilökohtaisesti huolehdittava kaikista taloudessa esiintyvistä töistä, luokiteltiin elintarvikekorttien jakelussa kevyen työn tekijöiksi. Tästä syystä esitettiin harkittavaksi, eikä äitejä, joilla on

vähintään neljä alaikäistä lasta ja jotka hoitavat talouttansa ilman vierasta apua, olisi katsottava raskaan työn tekijöiksi. Esitys johdikin myönteiseen tulokseen, sillä lokakuussa 1942 annetulla valtioneuvoston päätöksellä määrättiin, että perheet, joihin niiden yhteydessä asuvina perheenjäseninä kuuluu vähintään neljä alle 18-vuotista lasta, ovat oikeutettuja saamaan tämän ikäisille lapsille, kahta nuorinta lukuunottamatta, lähinnä suurempaan viljatuotemäärään oikeuttavat ostokortit, kuin mitä heille ikänsä perusteella kuuluu, sekä äidille lisärasvakortin.

Syyskuussa 1942 Väestöliitto puuttui maaseudun vaikeaan valaistuspulmaan ja esitti kansanhuoltoministeriölle, että vastasyntyneiden lasten äidit sähköistämättömällä maaseudulla saisivat petrolia, karbidia j.n.e. Lokakuussa anomukseen suostuttiinkin.

Vuoden 1942 lopulla suunnattiin kansanhuoltoministeriön huomio jonotuksesta etenkin odottaville ja imettäville sekä suurten perheiden äideille koituviin epäkohtiin ja esitettiin ministeriölle, että se omissa toimistoissaan antaisi jonoissa etusijan odottaville ja imettäville äideille, että se ryhtyisi toimenpiteisiin saadakseen saman tavan vallitsemaan myöskin kaikissa myymälöissä ja että sen toimesta otettaisiin käytäntöön erityiset »jonotuskortit», jotka annettaisiin odottaville ja imettäville äideille, samalla kun heille annetaan lisäostokortitkin. Ennenkuin kansanhuoltoministeriö kuitenkaan ehti tehdä asiasta periaatteellista päätöstä otettiin tällaiset äitiyskortit helmikuussa 1943 käytäntöön Turussa. Päätöksellään lokakuun 6 p:ltä 1943 kansanhuoltoministeriökin sitten antoi kansanhuoltolautakunnille oikeuden jakaa naisille, joiden raskauden vähintään kuudes kuukausi on kulumassa, sekä äideille imettämisen alkuaikoina n.s. ostoetuoikeustodistuksia, jotka antavat etuoikeuden jonoissa. »OE-todistukset» olivat vuoden 1945 loppuun mennessä tulleet käytäntöön 24 kaupungissa sekä 58 kauppalassa ja maalaiskunnassa.

Osoittaakseen tunnustustaan maamme suurimpien perheiden äideille Väestöliitto keväällä 1943 kutsui yhteistoiminnassa Kalevalaisten Naisten kanssa joukon näitä äitejä maksuttomalle virkistyslomalle viimeksimainitun järjestön virkistyskotiin Otalammelle. Kutsua noudattikin 22 äitiä, joilla kullakin oli 17, 16 tai 15 lasta elossa. Väestöliitto korvasi äitien matkat ja kustansi tarvitseville

sijaisen palkan kodissa. Loman yhteyteen oli järjestetty käynti pääkaupungissa ja parin päivän oleskelu siellä, osallistuminen m.m. äitienpäivän pääjuhlaan Kansallisteatterissa, tasavallan presidentin vastaanotto, pääkaupungin nähtävyyksiin tutustuminen sekä äitien haastattelu radiossa.

3. Äitiyssuojelun tehostaminen.

Heti ensimmäisessä kokouksessa vuonna 1941 Väestöliiton hallituksessa oli käsiteltävänä kysymys siitä, miten naisen työsuhte äitiyttä silmällä pitäen olisi entistä tarkoituksenmukaisemmin järjestettävä, ja jo joulukuussa samana vuonna liitto kääntyi asiassa sosiaaliministeriön puoleen huomauttaen, että naistyövoiman käyttö tulee sodan johdosta lisääntyneen työmäärän ja vähentyneen mies työvoiman takia käymään yhä yleisemmäksi. Siitä syystä olisi lainsäädäntöä täydennettävä siten, että nainen ei raskaudentilan takia menetä työpaikkaansa, vaan saa ennen ja jälkeen synnytyksen riittävän loman menettämättä palkkaetujaan. Ministeriö pyysi tästä Väestöliiton kirjelmästä lausuntoa väestökomitealta, ja kun myöskin eduskunta sittemmin joulukuussa 1943 hyväksyi toivomusaloitteen samasta asiasta, komitea ryhtyi laatimaan ehdotusta äitiyssuojelulaiksi. Mietinnön vuonna 1945 valmistuttua Väestöliitto antoi siitä pyydetyn lausunnon, jossa se miltei kauttaaltaan yhtyikin komitean mietintöön.

Tässä yhteydessä mainittakoon, että valtion viran ja toimen haltijain osalta uudistus toteutettiin jo joulukuun 22 päivänä 1942 annetulla lailla, jossa synnyttäjille määrättiin annettavaksi 2 kuukauden virkavapaus täysin palkkaeduin.

4. Aviovaimon työn suojeleminen.

Jo ennen sotia jossakin määrin ilmenneen käytännön mukaisesti on sodan päätyttyäkin esiintynyt tapauksia, että eräät työnantajat ovat sanoneet irti naispuoliset toimihenkilönsä siinä tapauksessa, että nämä menevät tai ovat sodan aikana menneet naimisiin. Väestöliitto kajosi syksyllä 1945 tällaiseen menettelyyn, joka vaikeuttaa perheiden perustamista sekä heikentää niiden terveen kasvun

taloudellisia edellytyksiä, joka sotii miehen ja naisen tasa-arvoisuuden periaatetta vastaan ja joka enentää laillistamattomia suhteita sekä rikollisia keskenmenoja niin avioliitoissa kuin niiden ulkopuolellakin. Asian johdosta Väestöliitto ehdotti marraskuussa sosiaaliministeriölle, että tämä kysymys otettaisiin esille äitiyssuojelulakia valmisteltaessa ja että otettaisiin harkittavaksi erityisen komitean asettaminen tutkimaan ansiotyössä olevien naineiden naisten erikoiskysymyksiä. Tällainen komitea asetettiin sitten viipymättä.

5. Kotien työvoimakysymys.

Viime vuosina etenkin suurten perheiden osalta hyvin vaikeaksi kehittynyt kotiapulaiskysymys on Väestöliiton piirissä herättänyt paljon pohdintaa. Päähuomio on kiinnitetty pääkaupunkiin, jossa tilanne tässä suhteessa on vaikein. Kesäkuussa 1945 esitettiin Helsingin huoneenvuokralautakunnille, että asumislupa kaupunkiin myönnettäisiin vastaisuudessa ainakin sellaisille maalta kotoisin oleville kotiapulaisille, jotka siirtyvät helsinkiläisperheisiin, joissa on vähintään neljä lasta tai kolme alle seitsenvuotista lasta tai joissa, vaikka on vähemmänkin lapsia, leskiäiti käy ansiotyössä. Esitykseen suostuttiinkin korottamalla vielä mainittu lasten ikäraja kymmeneen vuoteen.

Elokuun lopulla 1945 Väestöliitto yhteistoiminnassa Suomen Ylioppilaskuntien Liiton kanssa ryhtyi kokeilumielessä välittämään ylioppilasneitosia kotitaloustyöntekijöiksi helsinkiläiskoteihin, jotta naisopiskelijat saisivat heille sopivia ansiomahdollisuuksia opiskeluvarojen hankkimiseksi ja perheiden äidit tarvitsemaansa työapua.

Pitemmällekin tähtääviin toimenpiteisiin kotien työvoimakysymyksen helpottamiseksi on kuitenkin ryhdytty. Luodakseen nykyistä paremmat edellytykset kotitaloudelliselle ammattikoulutukselle ja edistääkseen samalla monilapsisten perheiden lasten ammattikasvatusta Väestöliitto on perustanut kotisisäaropiston, jossa annetaan kotitaloudellista ammattikoulutusta etenkin suurten varattomien perheiden tyttärille. Täten pyritään kotitaloustyön arvon kohottamiseen kasvattamalla yhteiskuntaamme

ammattitaitoinen, työtään kunnioittava taloustyöntekijäin ryhmä, jolla on myös urallaan ylenemisen mahdollisuudet. Valmistusaika on 2 vuotta, josta 4 1/2 kuukautta itse opistossa suoritettavaa kurssia ja loput harjoittelua suurissa perheissä ja samalla iltajatkoo-
petuksen seuraamista. Tutkinnon suoritettuaan oppilaat saavat kotisisaren arvon, ja he voivat jatkaa toimintaansa perheissä tai suunniteltujen erityisten kotisisartoimistojen välittämällä työskennellä kodeissa, joissa tarvitaan tilapäisapua, taikka lisäopintojen avulla antautua joillekin muille kotitalouden, lastenhoidon tai sosiaalisen työn aloille. Etevimmat heistä voivat suorittaa myöhemmin diploomikotisisaren tutkinnon.

Kotisisaropisto, joka sijaitsee noin 20 km:n päässä Helsingistä olevassa Skatan kartanossa, aloitti toimintansa lokakuun puolivälissä 1945. Koulutuksen suunnittelusta ja toteuttamisesta huolehtii kotisisartoimikunta, jonka puheenjohtajana on fil.toht. *Elsa Enäjärvi-Haavio*. Opiston johtajattarena toimii talousopettaja *Martta Kahiluoto*. Oppilaita kurseilla on kaikkiaan 30. Opiston yhteyteen on myös järjestetty lastenkoti sellaisia Ruotsista palaavia lapsia varten, joilla ei ole mahdollisuutta mennä koteihinsa ja joita ei myöskään voida sijoittaa yksityiskoteihin. Paikkoja tässä lastenkodissa on varattu 20:lle koulu- ja leikki-ikäiselle sekä 10:lle 6 kk.—4 vuoden ikäiselle lapselle, ja heidät otetaan laitokseen Sosiaaliministeriön Lastensiirtokomitean ja Helsingin kaupungin lastensuojelulautakunnan välityksellä.

VI. TOIMINTA LASTEN HYVÄKSI.

Kun vuoden 1942 alkupuolella jouduttiin valtion äitiysavustuspakkauksia jaettaessa äkkiä ottamaan käytäntöön paperivaatteet, koska kangasta ei enää ollut riittävästi saatavissa, Väestöliiton huomio kiintyi kiristyvään lastenvaatepulaan. Helmikuussa 1942 asetettiin sitten Väestöliiton aloitteesta useiden naisjärjestöjen edustajista kokoonpantua lastenvaatekeräyksiä, puheenjohtajanaan kansanedustaja *Martta Salmela-Järvinen*, keräämään vanhoja lasten vaatteita ja valmistamaan n.s. apupakkauksia jaettavaksi varattomille äideille, koska valtio ei enää voinut toimittaa äitiysavustus-

pakkauksia, vaan siirtyi tavaran puutteen takia rahasuorituksiin. Keräystä ja apupakkausten valmistamista suoritettiin sitten tarkokkaasti lastenvaatekeräystoimikunnan johdolla. Tämä toimikunta työskenteli koko ajan kiinteässä yhteydessä Väestöliiton kanssa käyttäen sen varoja ja toimistovälineitä.

Vuonna 1943 käytiin lastenvaatekysymyksestä lukuisia ja sitkeitä neuvotteluja kansanhuoltoministeriön kanssa, jotta vaate-tustarvikkeet saataisiin entistä tasaisemmin ja oikeudenmukaisemmin jaetuksi erityisesti monilapsisille perheille, esim. tilauskuponki-järjestelmää käyttäen tai muuten. Tällaiset esitykset eivät kuitenkaan ainakaan toistaiseksi ole tuottaneet näkyviä tuloksia.

Maaliskuussa 1945 Väestöliitto sai Sosiaaliministeriön Lastensiirtokomitean välityksellä Suomen lasten avustamiskomitealta Ruotsista noin 30.000 kg elintarvikkeita jaettavaksi monilapsisille perheille. Lahjatavarat oli lähinnä tarkoitettu Helsingin ja Tampereen perheitä varten, mutta jakelu voitiin kuitenkin ulottaa myös Nokialle, Varkauteen, Valkeakoskelle ja Kotkaan sekä Pie-lisjärven kunnan taajaväkisiin yhdyskuntiin.

Toukokuussa 1944 Väestöliitto kiinnitti huomiota siihen tava-ranniukkuuden vallitessa entistäkin kipeämmäksi käyneeseen epä-kohtaan, että valtaosa lastenvaateista entiseen rauhanajan tapaan kulkeutui Etelä- ja Keski-Suomeen eikä maan lapsirikkaimmille seuduille, ja pyysi kansanhuoltoministeriötä ryhtymään toimen-piteisiin lasten ja nuorten vaate-tustarvikkeiden valmistuksen lisää-miseksi, lastenvaateollisuuden rationalisoimiseksi, tärkeimpien lastenvaatteiden standardisoimiseksi, tilauskuponkijärjestelmän käytäntöönottamiseksi ja yleensäkin vaatteiden jakelussa ilmen-neiden epäkohtien poistamiseksi. Samalla liitto pyysi lupaa saada valmistuttaa 30.000 lasten suo-japukua, mitkä jaettaisiin perhelisän luontoissuorituksina monilapsisille perheille. Täten seurannutta samoin kuin syksyllä 1945 suoritettua lastenvaatteiden jakelua on selostettu edellä perhelisälain toimeenpanoa koskevan esityksen yhteydessä.

Turvataksaan maidon saannin monilapsisille perheille Väestö-liitto kesällä 1945 ryhtyi toimenpiteisiin sen valtioneuvoston päätöksen johdosta, että pakko-otolla tullaan hankkimaan korsirehua m.m. siirtoväelle. Liitto nimittäin esitti kansanhuoltoministeriön

harkittavaksi, eikä tätä päätöstä voitaisi muuttaa siten, että niillä alueilla, joissa siirtoväen sijoittaminen on aiheuttanut rehunjauhauksen, sekä varsinaisilla korsirehun alituotantoalueilla perhe-
lisäperheet olisivat myös oikeutetut saamaan pakko-ottoteitse hankittuja korsirehuja. Anomukseen ei kuitenkaan voitu suostua, koska mainitunlainen rehun hankinta jo muutenkin suuresti rasitti maanviljelijöitä.

VII. RIKOLLISTEN KESKENMENOJEN VASTUSTAMINEN.

Väenlisäyksemme hidastumisen syitä tutkittaessa on huomio kiintynyt myös rikollisten keskenmenojen vuosi vuodelta nousevaan määrään. Paitsi syntymättömien lasten muodossa ne vaikuttavat syntyvyyteen haitallisesti sen vuoksi, että rikollisesti keskeytettyjen raskauksien jälkeen osa asianomaisista naisista jää pysyväisesti hedelmättömiksi. Sen tähden rikollisten keskenmenojen vastustaminen on aiheuttanut Väestöliiton hallituksessa paljon pohdintaa. Tammikuussa 1944 liiton kansanterveystoimistossa ryhdyttiin laatimaan asiasta esitystä viranomaisille. Ehdotus aborttilain rungoksi valmistui pian, ja se saatettiin valtion n.s. aborttikomitean tietoon. Tämä onkin ottanut huomioon täten esitettyjä periaatteita. Syyskuussa 1945 käännyttiin vielä asiassa sisäasiainministeriön puoleen ja pyydettiin, että vasta valmistuneen komiteanmietinnön perusteella asiaa edelleen kiireellisesti käsiteltäisiin lopullisen lakiehdotuksen aikaansaamiseksi ja että erillinen toimikunta asetettaisiin harkitsemaan asian vaatimia taloudellisia y.m. tukitoimenpiteitä, jotka kohdistuisivat tahalliseen keskenmenoon turvautuviin naisiin ja jota vaille uudesta laista ei katsottu olevan vastaavaa hyötyä.

VIII. VÄESTÖN LAATUKYSYMYKSEN KÄSITTELY.

Sitä mukaa kuin syntyvyyden väheneminen on tullut yhä ilmeisemmäksi, on alettu kiinnittää huomiota myöskin siihen, että nimenomaan perinnöllisiltä ominaisuuksiltaan arvokkaiden väestönainesten kasvu on heikentynyt, kun sen sijaan rikolliset ja perinnöllisesti sairaat useinkin ovat runsaasti lisänneet sukuaan.

Täten on kysymys tällaisten yhteiskunnan rasituksena elävien ainesten jatkuvan lisääntymisen estämisestä tullut ajankohtaiseksi ja on ryhdytty erityisesti kiinnittämään huomiota voimassalevan, vuonna 1935 annetun sterilisointilain tehottomuuteen sekä sterilisointimenettelyn kankeuteen ja epäkäytännöllisyyteen.

Kesäkuussa 1943 Väestöliitto jätti prof. *Aarno Turusen* johdolla asiaa käsitelleen toimikunnan työn tuloksena sosiaaliministerijölle kirjelmän, jossa yksityiskohtaisesti osoitettiin, että sterilisointilaki ei nykyisessä muodossaan ja nykyisellä tavalla sovelletuna vastaa tarkoitustaan, ja jossa tehtiin monia lisäys- ja muutosehdotuksia voimassaolevaan lakiin, minkä lisäksi ehdotettiin nykyisen lain soveltamisen tehostamiseksi eräitä väliaikaisia toimenpiteitä, joihin olisi ryhdyttävä uuden lain voimaantuloa odoteltaessa. Tämä Väestöliiton esitys johtikin pian sikäli tulokseen, että hallitus asetti komitean kiireellisesti laatimaan ehdotusta sterilisointilain uudistamisesta. Komitean ehdotukset erikseen uudeksi sterilisointi- ja erikseen kastroimislaiksi valmistuivat keväällä 1944, ja ne jätettiin valtioneuvostolle, minkä jälkeen asia on ollut lainvalmistelukunnan käsiteltävänä. Ehdotukset sisältävät m.m. käytettyjen menettelytapojen yksinkertaistamisen.

IX. VALISTUSTOIMINTA.

Väestöpoliittisen herätys-, valistus- ja kasvatustyön harjoittaminen on alusta asti kuulunut Väestöliiton keskeisimpiin työmuotoihin. Laajimman vaikutusalan on tällöin tarjonnut *s a n o m a j a a i k a k a u s l e h d i s t ö*. Jatkuvasti onkin lehdistölle sekä liiton omasta aloitteesta että lehtien pyynnöstä toimitettu ajankohtaisia väestöpoliittisia kysymyksiä ja Väestöliiton toimintaa käsitteleviä kirjoituksia, lausuntoja, haastatteluja ja uutisia sekä niihin liittyvää kuva-aineistoa. Tällaisia uutis- y.m. lähetteitä, aivan vähäpätöisiä lukuunottamatta, on lehdistön käytettäväksi annettu seuraavat määrät:

v. 1942	.....	26 kpl.
» 1943	.....	40 »
» 1944	.....	17 »
» 1945	.....	50 »

Väestöliiton omasta julkaisutoiminnasta mainittakoon »Meidän Perhe»-lehti ja perhelisäjärjestelmän toteuttamiseen liittyvät kirjaset »Perhelisälain toimeenpano» (1943), »Perhelisän suorittaminen vuonna 1944», »Lasten suojauskujen hankinta perhelisävaroilla 1944», »Vuoden 1945 perhelisätarvikkeita» sekä kodinperustajille tarkoitettu »Nuorenpäin koti» (1945).

Paitsi painetun on myöskin puhutun sanan välityksellä harjoitettu valistustyötä sekä suoranaisena liiton johto- ja toimihenkilöiden esitelmätoimintana että myöskin yleisradion välityksellä. Niinpä on radioitu liiton Kansallisteatteriin järjestämät äitienpäiväjuhlat. Eräinä vuosina on yleisradion ohjelmaan sisältynyt väestöpoliittisia esitelmäsarjoja ja haastatteluja sekä keskustelutilaisuuksia.

Väestöliiton toimeenpanemista juhlatilaisuuksista mainittakoon edellä selostetut äitienpäivän pääjuhlat, eräinä vuosina »Kodin viikon» päättäjaisjuhlat, suurta suosiota saavuttaneet lastenjuhlat Kansallisteatterissa joulukuussa 1944 sekä liiton paikallisten elinten järjestämät juhlatilaisuudet. Huomattavimpia tapauksia Väestöliiton valistustoiminnassa on niinkään ollut Messuhallissa toukokuussa 1945 järjestetty kodinperustamisnäyttely, josta edellä on kerrottu.

Myöskin elokuvaa on jonkin verran käytetty liiton valistustoiminnassa. Niinpä on esitetty Finlandia-katsauksia ja lyhytkuvia sarjavuoteiden teosta, astiastojen valmistuksesta Väestöliiton toimesta Arabian tehtailla ja kodinperustamisnäyttelystä.

Eryteisesti perhelisälain toimeenpanoon liittyvää väestöpoliittista valistustoimintaa on suoritettu maakunnallisten kunnallis- ja huoltopäivien yhteydessä ympäri maata. Terveysseisarille, maatalousneuvojille j.n.e. on niinkään toimitettu erikoisluentoja väestöpolitiikan ja erityisesti perhelisälain alalta. Tässä yhteydessä huomattakoon myöskin kesällä 1945 järjestetyt perhelisälain toimeenpanoon liittyvät neuvottelukokoukset, joita, kuten edellä on esitetty, järjestettiin eräissä kunnissa eri puolilla maata.

Mitä tunnetummaksi Väestöliitto on tullut, sitä enemmän on myöskin totuttu kääntymään sen puoleen mitä moninaisimmissa perheellisissä koskevilla kysymyksissä. Liitto on tästä syystä joutunut harjoittamaan verrattain laajaa henkilökohtaista neu-

v o n t a t o i m i n t a a . Ympäri maata liitolle on saapunut kirjeitä, joissa on tiedusteltu mm. perhelisää, äitiysavustusta, kodinperustamislainoja y.m. koskevia seikkoja. Useimmat sekä henkilökohtaiset käynnit että kirjeelliset avunpyynnöt ovat kuitenkin koskeneet vaikeaa asuntotilannetta. Myöskin taloudellisiin vaikeuksiin joutuneet ovat kääntyneet liiton puoleen, ja heitä on sen taholta opastettu etsimään apua varsinaisilta huoltoviranomaisilta ja -järjestöiltä auttamalla heitä kirjallisissa tehtävissä ja muutenkin huolehtimalla heidän oikeuksistaan. Myöskin huoltovelvollisuuksien laiminlyönti on aiheuttanut useita käyntejä ja kirjeenvaihtoa, ja näissäkin tapauksissa on mahdollisuuksien mukaan koetettu auttaa hätään joutuneita.

X. TUTKIMUSTOIMINTA.

Väestöliiton tehtäviin on alusta asti kuulunut myöskin Suomen väestön kehitystä ja väestöoloja valaisevien sekä väestöpoliittisten uudistusten valmisteluun tarvittavien väestötilastollisten, taloudellisten ja sosiaalisten tutkimusten suorittaminen. Vuonna 1943 hankittiin elintarvikekorttien jakelun yhteydessä ensimmäinen tällainen selvitys, joka koski Helsingin suuria ja keskisuuria perheitä — s.o. perheitä, jotka lapsilukunsa perusteella olivat oikeutettuja n.s. lisäostokorttien saantiin — sekä olosuhteita, joissa ne elivät. Täten saatiin mielenkiintoisia ja osittain yllättäviäkin tietoja helsinkiläisten monilapsisten perheiden vanhemmista ja lapsista, perheiden jakaantumisesta eri ammatti- ja sivistysryhmien sekä eri kaupunginosien kesken, niiden tulo- ja varallisuussuhteista ja niiden toivomuksistakin. Tämän tutkimuksen tulokset on julkaistu toisaalla tässä teoksessa.

Saadakseen aineistoa väestöpoliittisessa ja yleensäkin sosiaalisessa suhteessa niin tärkeän m a a l t a p a k o i l m i ö n ja sen syiden valaisemiseksi Väestöliitto — kiinnittäen huomiota siihen perustavaan merkitykseen, mikä maaseudun sosiaalisten olojen terveellä kehityksellä on maan väestöpolitiikan oikealle ja tarkoituksenmukaiselle hoidolle — kesäkuussa 1945 aloitti maaltapakoa kos-

kevan tutkimuksen neljässä Pohjois-Savon kunnassa (Vieremä, Tuusniemi, Muuruvesi ja Nilsiiä). Kutakin kuntaa varten palkattiin oma tutkijansa, jonka tehtävänä oli myös hankkia tarkat tiedot jokaisen kunnassa asuvan perhelisäperheen taloudellisista, terveydellisistä, asunto- y.m. oloista. Näistä molemmista tutkimuksista samoinkuin myös Ristijärven ja Perniön perhelisäperheiden olojen selvittelystä kertynyt runsas aineisto on liiton tutkimustoimistossa muokattavana.

XI. PAIKKAKUNNALLINEN TOIMINTA.

Pian Väestöliiton perustamisen jälkeen havaittiin, että paitsi väestöpoliittista keskusjärjestöä tarvitaan ainakin suuremmilla paikkakunnilla myös oma väestöpoliittinen elimensä, koska niillä on paljon perheellisiä koskevia paikallisia kysymyksiä, jotka eivät ilman yhteistoimintaa tule hoidetuiksi riittävän tehokkaasti. Lisäksi on tarpeen yhteys keskusjärjestön ja paikkakunnan väestöpoliittisten piirien välillä.

Väestöliiton ensimmäinen paikallisosasto, Turun osasto, perustettiin huhtikuussa 1943. Sen puheenjohtajana on koko ajan toiminut rehtori *E. R. Levanto*. Helsingin paikallisosasto aloitti toimintansa tammikuussa 1944, ja on sen puheenjohtajana ollut insinööri *Heikki Herlin* sekä helmikuusta 1945 lähtien maist. *Aarne Eskola*. Vuoden 1946 alussa perustettiin liiton talouden tukemiseksi Helsingissä toimiva Väestöliiton naistoimikunta, jonka puheenjohtajana on ollut voimistelunopettaja, rouva *Liisa Orko*. Sitäpaitsi on vuoden 1945 aikana perustettu paikalliset naistoimikunnat Tampereelle (puheenjohtajana on ollut rouva *Anna-Liisa Hahl*), Lahteen (rouva *Laina Savutie*) ja Kuopioon (rouva *Agnes Arnkil*). Väestöliiton paikallisasiamiehenä on syksystä 1945 lähtien ollut Turussa sihteeri *Eero Läntinen*, Tampereella maist. *Helkky Lahti* ja Lahdessa maist. *Marita Salomaa*.

Paikallisesta toiminnasta mainittakoon tässä ainoastaan, että Tampereen naistoimikunta järjesti Väestöliiton tukemana kesällä 1945 Siitaman kansakouluun Orivedelle kaupungin vähäva-

raisten monilapsisten perheiden lapsia varten kesäsiirtolan, jossa oli hoidettavana 37 pienokaista 1 1/2 kuukauden ajan.

Syyskuussa 1945 toimeenpantiin Väestöliitossa paikallisille toimihenkilöille kaksipäiväiset opastuskurssit, joiden ohjelmaan sisältyi selostuksia Väestöliiton työn eri aloilta.